

L'INFORME DUMENI SOBRE ASSOCIACIONS. MATARÓ, 1770

Durant el regnat de Carles III es féu possible l'accés de la minoria il·lustrada als centres de poder polític. El comte d'Aranda, ministre d'aquest monarca entre els anys 1766 i 1773, és una de les personalitats polítiques més interessants del reformisme il·lustrat espanyol. Vinculat a l'enciclopedisme i probablement amb corrents francmaçònics, fou nomenat president del Consell de Castella i dirigent del país després del motí contra el seu antecessor Squillacce. Les seves realitzacions en el govern defineixen prou bé els objectius d'aquest nucli de reformistes il·lustrats: expulsió dels jesuïtes, lluita contra les prerrogatives de la Inquisició, colonitzacions i reforma agrària, lliure comerç, etc.

Si bé aquestes foren les grans fites de la seva gestió política, no deixà d'interessar-se per altres qüestions en les quals es manifestà el seu tarannà d'home d'estat imbuit de pragmatisme i racionalitat. Una de les realitzacions que emprengué, on es palesen de forma més pregona aquestes actituds, fou en la confecció del primer cens individualitzat de població que porta el seu nom.

Paral·lelament a aquest projecte, que abordava amb criteris estadístics problemes tan elementals, i alhora tan bàsics, com conèixer el nombre dels habitants del regne, concebé un projecte similar propugnant un recompte exhaustiu sobre les entitats o associacions constituïdes, fos quina fos la seva activitat.

L'objecte d'aquest cens no era exclusivament estadístic. Hom féu esment de la conveniència de determinar i conèixer l'activitat i capacitat econòmica de les diferents corporacions que s'enregistraren, tot recalcant l'interès per esbrinar el volum de les seves despeses (1).

Ens ha estat possible localitzar entre els fons de l'Arxiu Històric Nacional a Madrid la resposta que les autoritats mataronines adreçaren al comte d'Aranda sobre aquest afer el 30 de novembre de 1770 (2).

La recollida de dades fou encomanada a l'alcalde major Francisco Dumeni Argain que ocupà aquest càrrec entre els anys 1769 i 1772 (3).

L'alcalde major, magistratura instaurada a Catalunya en produir-se la reforma borbònica dels municipis, vingué a exercir més o menys les funcions de caràcter judicial i d'ordre públic encomanades anteriorment a la batllia.

Una de les principals diferències entre els alcaldes majors mataronins i els seus antecessors als batlles fou que, mentre aquests darrers exercien jurisdicció exclusivament sobre el terme de Mataró, en produir-se la reorganització administrativa del Principat per Felip V, i restar Mataró com a cap de corregiment, les competències de l'alcalde major mataroní s'ampliaren a tot el *partido* de Mataró integrat per Ale-

lla, Teià, Premià, Vilassar, Cabrera, Argentona, Dosrius, Canyamars, Llaveneres, Sant Vicenç i Caldes d'Estrac.

L'expediente que Dumeni adreçà a Madrid aportava, doncs, a més de les dades mataronines, informació sobre aquestes poblacions.

Hem considerat interessant la publicació d'aquest informe que ofereix notícies de primera mà sobre la vida corporativa i associativa al Mataró de l'Antic Règim, tema del qual ignorem molt més del que sabem.

Un dels trets característics de la vida urbana a l'edat moderna fou la implantació i proliferació de les entitats associatives. Atès que l'actuació pública dels individus no presents en els òrgans de govern difícilment es podia realitzar de forma individualitzada, l'associacionisme i el corporativisme esdevingueren fórmules idònies per a vertebrar els nuclis humans amb interessos comuns davant de les autoritats polítiques o religioses.

Aquest associacionisme vingué a exercir funcions pròpies insubstituïbles com foren la defensa dels interessos dels col·lectius laborals o professionals, el que originà a Mataró l'aparició de confraries i gremis. Aquests, en l'exercici de la seva tasca esdevingueren interlocutors, els únics capaços de fer-se escoltar per les institucions de govern local, polític o religiós. D'aquí que es pugui parlar de les confraries com a fórmules de participació irregular en el govern i en la vida política local (4).

El treball que presentem no és més que una aproximació a aquesta problemàtica a partir de les dades que ens facilita l'informe Dumeni. Caldrà cercar en altres àmbits resposta a les qüestions que encara resten obertes a fi de poder definir la dinàmica de la vida corporativa de Mataró a la divuitena centúria.

Hem ressenyat de forma extractada el contingut de l'informe en els quadres que segueixen.

Una aproximació quantitativa ens ofereix els valors següents. D'entre els 11 llocs on es realitza l'enquesta es trobaren un total de 37 associacions, corresponent la primacia indiscutible a Mataró amb 21 entitats. Segueixen a molta distància Vilassar amb 4, Llaveneres amb 3, i la resta amb un nombre que oscil·la entre una o dues, tot excloent Cabrera i Caldes d'Estrac que no n'enregistren cap.

Una primera interpretació ens fa adonar de la correlació existent entre la importància socio-econòmica de cada lloc i el nombre d'entitats enregistrades.

Aprofundint en l'anàlisi constatem que sota la denominació genèrica de confraria s'inclouen entitats de característiques prou diferenciades. Així es pot distingir entre les confraries amb objectius exclusivament religiosos o culturals i les denominades pels contemporanis com *confraries dels oficis* que, tot i mantenir lligams a l'entorn de la devoció a un determinat sant patró, són en realitat associacions que vinculen els productors d'una mateixa o similar activitat econòmica. És a Mataró on aquesta diferenciació es fa més palesa.

Les confraries de Santa Anna, Sant Pere, Sant Antoni i Sant Eloi, Sant Àngel Custodi, Sant Joan, Sant Isidre, Sant Elm i Sant Marc i Santa Llúcia, són veritables

associacions gremials. El caràcter sòcio-professional de les *confraries dels oficis* es manifesta amb claredat en el contingut de les seves ordinacions.

L'actuació d'aquestes confraries, segons es pot interpretar a partir de les ordinacions, s'orientava a la defensa dels interessos dels seus associats, utilitzant els mitjans legals a l'abast de les organitzacions gremials: control de l'accés a la mestria i de les activitats que poguessin competir amb les de la pròpia corporació. Així mateix les confraries fiscalitzaven el mercat de treball disponible a la vila (5).

En contraposició a aquestes anomenades *confraries dels oficis* l'informe ens detalla l'existència de les associacions estrictament religioses. Són les germandats de l'Orde Tercer de Sant Francesc i la de la Mare de Déu dels Desemparats, les confraries de la Minerva, del Roser, Sant Sebastià, Animes del Purgatori, Mare de Déu del Carme i la Congregació dels Dolors.

El creixement econòmic i l'especialització manufacturera de Mataró en el segle XVIII féu possible una diversificació i increment de les activitats productives que, en assolir un volum prou rellevant de negoci, es segregaren de les antigues confraries on havien estat vinculades.

Així, a les *confraries dels oficis* abans esmentades i fundades en la seva major part cap a les darreries del segle XVI o durant el segle XVII, s'hi sumaren en el segle XVIII associacions independitzades de les anteriors com foren els gremis de mestres de cases, corders i espadenyers, teixidors, assaonadors, seders i, posteriorment, els artífexs de l'argenteria i els adroguers.

És interessant de constatar com la major part d'aquestes associacions amb personalitat pròpia d'ençà la divuitena centúria abandonaren, segons es desprèn de l'informe de Dumeni, la fórmula tradicional de confraria vertebrada i instituïda a l'entorn d'un sant titular, i per tant prescindiren, com es fa evident en la documentació, de tot un seguit d'actuacions religioses que havia caracteritzat la resta de confraries més tradicionals: participació corporativa als oficis, misses, processons generals, etc.

¿Es pot parlar davant d'aquesta evidència d'una *secularització* de les institucions gremials? La idea és temptadora tot considerant les aportacions d'autors com Michel Vovelle o Phillipe Ariès, que han constatat en els seus treballs indicis prou evidents d'un procés de descristianització que s'accentuaria en aquests anys i a indrets no gaire allunyats del Principat (6).

Si bé aquesta hipòtesi no pot ésser bandejada, considerem que l'estudi de les associacions religioses existents a la vila pot aportar quelcom a aquesta qüestió.

Les confraries religioses *stricto sensu* durant el segle XVI no foren molt nombroses. Tenim documentades entre les principals la del Roser, la del Santíssim i algunes advocacions marianes. Durant el segle XVIII assistirem a la revitalització d'algunes de les ja existents, però principalment a la introducció de noves devocions a la vila, com les ja esmentades de Sant Francesc i la Mare de Déu del Carme, vinculades als monestirs de la vila, però a més entre els darrers anys del segle XVII i el segle XVIII es desenvoluparen les congregacions dels Dolors i de la Mare de Déu dels Desemparats, així com la confraria de les Animes del Purgatori.

Aquesta florida de camins espirituals on escollir és compatible amb un procés de descristianització?

És probable que, sota la influència de la pietat barroca, es produís no tant un abandó o relativització del missatge cristià, com una nova orientació dels ideals religiosos vers fórmules menys externes i més interioritzades.

No podem oblidar que la pietat popular ha estat reorientada en determinats moments històrics. Pel que fa al període que ens ocupa, les decisions del concili tridentí significaren un veritable cop de timó per a la devoció popular. Hom intentà relegar a un discret segon terme una part del santoral d'arrel local, a fi d'instaurar nous models devocionals teològicament més centrats en el dogma catòlic que no pas els vells sants d'origen medieval que havien assolit en moltes ocasions caràcters marcadament pre-cristians.

Les fórmules de pietat introduïdes sistemàticament per la Contrareforma es materialitzaren en el culte eucarístic i en la pràctica del rosari.

L'activa supervivència d'aquests dos camins de trànsit espiritual resta ben documentada en l'informe que analitzem. El conjunt de confraries específicament religioses censades entre els pobles del *partido* de Mataró és de 22. D'aquestes, 7 són confraries del Roser i 5 del Santíssim. Ambdues conjuntament totalitzen el 58 per cent de les associacions religioses. La confraria del Roser es troba instaurada a 7 de les 9 poblacions que tenen alguna congregació religiosa.

Una bona mostra del prestigi i de la popularitat d'aquestes devocions ens l'ofereix la confraria del Santíssim a Mataró, coneguda també, per la seva vinculació romana, com "La Minerva".

Aquesta confraria és, segons les dades de l'informe, la que manté un nivell de despeses més elevat, que es correspon a la varietat i assiduitat de celebracions que li estaven encomanades. Considerem particularment interessant constatar que l'informe atribueix a aquesta confraria el que probablement és un dels testimonis documentals més antics sobre la reinstaurada tradició local dels *armats*. La cita textual diu així: *...en las procesiones de estos dias (es refereix al dijous i divendres sant) de su cuenta costea los doce centuriones, que con su Capitan acompañan el Pendón negro de la cofradia. (7).*

L'espiritualitat del segle XVIII, tot i mantenir vius els elements esmentats, accentuà el sentit d'una major vivència espiritual més íntima de la fe, a l'entorn d'una contemplació a voltes molt pessimista de la condició humana. A aquesta inspiració s'orientaven advocacions com la dels Dolors o les Ànimes del Purgatori.

Enmig d'aquest context ideològic i espiritual, considerem que l'abandó de les funcions culturals i litúrgiques al voltant dels sants titulars dels gremis, es correspondria més amb una espiritualitat viscuda a recer de les noves pràctiques, que no pas a l'existència d'un procés de descristianització prou significatiu com per haver deixat petjada documental.

Lògicament la valoració que el funcionari encarregat féu a l'entorn de la informació que transmetia a la cort anava per altres camins. L'alcalde major considerà

que si bé les despeses que s'indicaven *parece no son excesivos, ni necesitan moderación*, el que la major part de confraries estiguessin creades sense facultat reial feia aconsellable el que *deven ser abolidas, y cesar en todos sus actos, y funciones (...)* hasta haver obtenido la aprobacion de su Magestad, o del Consejo. Tot un exemple de regalisme borbònic.

Finalment volem deixar constància d'una interessant notícia que altra volta ens ha arribat gràcies a l'exemplar zel de Dumeni. Transcrivim directament.

En atención Sor. Exmo. de que la averiguación de lo que gastan las Hermandades, Congregaciones, Gremios, y Cofradías en sus fiestas y funciones, parece llevar el zeloso objeto de moderar abusos, y evitar gastos superfluos a los Vasallos: con mi devido respeto hago presente a V.E. el pernicioso abuso, que con especialidad en los pueblos cortos de este Principado se halla introducido del gasto superfluo de los combites, y banquetes que se hazen en las casas de los difuntos en los días de sus entierros y honrras funerales, dando de comer esplendidamente (a mas de su estipendio) a los sacerdotes que han asistido a las funciones de la Yglesia, como tambien a los parientes, allegados, y amigos, que concurren combidados a la casa del difunto en lo que sin alivio de su alma se gasta con exceso, y superfluidad, lo que muchas veces haze despues falta para el alimento, y manutencion de sus pobres familias. A más de que parece a mi cortedad cosa muy impropria, que con el funesto motivo de la muerte de una persona se hagan semejantes combites, y banquetes en su casa, cebandose en ellos la glotoneria, y tal vez la embriaguez de algunos de los concurrentes, y que estos se junten a comer, beber, y divertirse en las casas mortuorias en ocasion, que la muger viuda, y los hijos huerfanos están regularmente penetrados de sentimiento por la muerte del difunto, y por falta que les ha de hazer para su gouerno, y sustento.

Lo pongo en la superior zelosa consideracion de V.E. por si le parece combeniente poner remedio a este abuso, que no sirve a los difuntos de sufragio, y si a sus familias (y mas si no estan sobradas) de considerable detrimento.

Aquest comentari no sols és especialment notable pel testimoni que ens aporta sobre la pervivència dels àpats funeraris d'antiquíssima tradició i molt arrelats en el costumari català, sinó que a més ens permet percebre alguns trets ideològics del seu autor. La velada crítica als preveres, i l'actitud racionalista davant d'una tradició plurisecular difícilment raonable amb arguments de bona lògica traeixen un esperit pròxim als pressupostos ideològics il·lustrats.

L'uniformisme ideològic que havia caracteritzat l'Antic Règim començava a ésser penetrat per nous corrents de pensament que originarien la seva fi i la substitució per un nou orde.

Joan Giménez i Blasco

DENOMINACIÓ	ACTIVITATS	DADES FUNDACIÓ	DESPESES	FINANCIACIÓ
MATARÓ Orde Tercer St. Francesc	Celebració religiosa de St. Lluís Rei de França i de Sta. Isabel d'Hongria. Exercicis per als germans cada tercer diumenge de mes.	Convent Caputxins	193 rs. 20 mv.	Almoines
Confraria del Roser	Dues funcions anuals solemnes amb processó Missa cantada cada dissabte. Els primers diumenges de mes processó entorn de l'església. Per St. Domènec celebració de completes i missa.	Butlla apostòlica 24-2-1613	431 rs. 26 mv.	Almoines
Confraria del Santíssim Sagrament o de 'La Minerva'	Celebració principal el dia de Corpus. Durant l'octava, funció religiosa matí i tarda amb sermó i el darrer dia processó. Tercer diumenge de mes missa cantada i després processó per l'interior de l'església. Celebració aniversaris pels confreres difunts. Celebració de les 40 hores el diumenge, dilluns i dimecres de Passió. Dijous i divendres Sant adornar i il·luminar el monument. Responsable dels dotze centurions amb un capitá que acompanyaven el penó de la confraria en les processons de Setmana Santa. Pagament de la cera per acompanyar els viàtics dels confreres.	Creada com agregació a la Minerva de Roma	3.468 rs.	Rendes de diverses fundacions
Confraria de les Ànimes del Purgatori	Una funció d'església anual i un novenari per les ànimes, amb missa cantada el darrer dia.	Autoritzada per l'Ordinari eclesiàstic.	1.430 rs.	Rèdits d'un cens
Confraria Nostra Sra. del Carme	Una festa solemne anual amb processó. El segon diumenge de mes a la tarda exposició del Santíssim, plàtica i processó a l'entorn del convent. Aniversari i missa per a cadascun dels confreres morts.	Convent de Carmelites Descalços	828 rs.	Almoines

Congregació de Ntra. Sra. dels Dolors	Una funció anual, matí i tarda. Els congregants fan exercicis amb disciplines els divendres de cada setmana.		643 rs. 12 ms.	Almoines
Confraria de St. Joan Baptista, de fusters, boters i altres oficis.	Una funció d'església al Patró. "Una funció de siesta y sermón en cada viernes de Marzo a una devota imagen de Christo." Assistència a processons generals, viàtics i enterraments de confreres, les seves esposes i fills. Celebració de tres misses per confrare difunt.	1599 Noves ordinacions de 1768.	332 rs.	Cada confrare paga anualment 2 rs. i 5 mv.
Confraria de St. Sebastià	"Esta cofradía se fundó sin facultad alguna. Actualmente no tiene cofrades, y solamente algún devoto se dedica a pedir limosna para alumbrar al Santo, sin hacerle función alguna."			
Confraria de St. Isidre de Llauradors	"No tiene cofrades, pero algunos devotos del Santo le hazen una función de Yglesia y asisten a las procesiones generales."		215 rs. 4 mvs.	Almoines
Confraria de St. Elm i Gremi de mariners	Una funció d'església anual. Assistència a les processons generals i als enterraments dels confreres. Fa dir tres misses per cada confrare difunt.	1588 - 1607	1.329 rs. 8 mvs.	Fons i emoluments de la Confraria.
Gremi de "albañiles" mestres de cases	No té sant titular ni celebra cap festa ni funció.	En virtut del decret d'octubre de 1718.		
Gremi de corders i espadenyers	No té sant titular. Celebra tres misses per cada agremiat difunt i per les seves dones. Subministra quatre atxes per assistir als viàtics i enterraments dels confreres i esposes.	En virtut del decret d'octubre de 1718.	150 rs. 20 mv.	Cada agremiat paga 3 rs. 20 i drets d'examen als mestres.
Gremi de teixidors de "lienzo"	No té cap sant titular ni celebra cap festa ni funció religiosa.	1757		
Germandat Ntra. Sra. dels Desemparats	Una funció anual d'església i un aniversari per als germans difunts.	1758 Ordinari Eclesiàstic.	172 rs. 3 mv.	Almoines

DENOMINACIÓ	ACTIVITATS	DADES FUNDACIÓ	DESPESES	FINANCIACIÓ
Confraria de Santa Anna de jornalers	Funcions d'església per Santa Anna i per Sant Libori. Assisteix a totes les processons generals, als viàtics dels confreres malalts, a una hora de les 40 de Setmana Santa i a posar i treure el Santíssim del Monument.	Autorització del Consell de la Vila	693 rs. 25 ms.	Els agremiats paguen 2 rs. 5 anuals. Almoines
Confraria de Sant Pere de Pescadors	Celebra anualment dues funcions d'església. Assisteix als viàtics i enterraments dels confreres, a una de les 40 hores, a posar i treure el Santíssim del Monument i a les processons generals.	Ordinari eclesiàstic 1594	968 rs.	Emoluments de la mateixa confraria.
Confraria de Sant Antoni Abat i Sant Eloi, de ferrers, ganiveters i altres oficis	Dues funcions d'església. Assistència a una de les quaranta hores, posar i treure el Santíssim del Monument i a les processons generals.	Fundada el 1747. Autoritzada pel "Corregidor".	374 rs. 12 ms.	Emoluments de la confraria. Almoines.
Confraria de Sant Marc i Santa Llúcia, de sabaters i matalassers	"No hase funcion alguna de Yglesia ni otros gastos, por estar muy adeudada".	Noves ordinacions de 1729		
Confraria del Sant Angel Custodi de sastres	Una funció d'església anual, i assisteix a les processons generals.	Ordinari eclesiàstic	419 rs. 16 ms.	Emoluments d'una altra confraria.
Gremi d'assaonadors	No té sant titular ni celebra cap festa religiosa.	1765		
Gremi de seders	No té sant titular ni celebra cap festa ni funció religiosa.	1717 ?		
Ajuntament de Mataró	Celebra anualment funcions i festes votives a l'església. Paga els sermons i la cera per a les vespres del <i>triduo</i> de Setmana Santa i per acompanyar la creu d'improperia a les processons. Paga la festa de l'Esperança.		1.183 rs. 6 ms.	Dotació per a despeses.

PREMIÀ

Confraria del Roser

Celebra dues funcions anuals.

Creada sense facultat 39 rs. 4 ms.

Almoines

Confraria de Sant Antoni
Abat d'artesans i pescadors

Celebra una funció anual.

Creada per l'ordinari
eclesiàstic. 32 rs.

Almoines

ST. VICENÇ DE LLAVANERES

Confraria del Santíssim

Una missa cantada al mes amb exposició del
Santíssim.

Creada sense facultat 258 rs. 5 ms. Almoines

Confraria del Roser

Celebra dues funcions a l'any.

Creada sense facultat 48 rs. 13 ms. Almoines

ST. ANDREU DE LLAVANERES

Confraria del Santíssim

Celebra una funció a l'any.

Creada sense facultat 34 rs. 14 ms. Almoines

Confraria del Roser

Celebra una funció anual.

Creada sense facultat 30 rs. 4 ms. Almoines

Confraria de Sant Joan

Celebra una funció anual.

Creada sense facultat 27 rs. 32 mv. Almoines

ALELLA

Confraria del Roser

Celebra una funció anual i dotze aniversaris.

107 rs. 19 ms. Els confreres
paguen 1 rs. i 2
ms. en inscriure's
i 18 ms. anual-
ment i almoines

CABRERA

No hi ha cap associació

ARGENTONA

Confraria del Santíssim

Celebra el Corpus i la seva octava amb funcions
d'església. Els tercers diumenges de mes es cele-
bra missa cantada amb el Santíssim exposat.

"Por ser tan antigua
se ignora". 973 rs. 11 ms.

Almoines

DENOMINACIÓ	ACTIVITATS	DADES FUNDACIÓ	DESPESES	FINANCIACIÓ
CALDES D'ESTRAC No hi ha cap associació				
DOSRIUS I CANYAMARS Confraria del Santíssim Crist	Celebra una funció d'església anual.	Creada sense facultat	15 rs.	Almoines
Confraria del Roser	Celebra una funció d'església anual.	Creada sense facultat	15 rs.	Almoines
VILASSAR Confraria del Roser	Celebra una funció anual solemne i una missa cantada cada primer diumenge de mes.	Creada sense facultat	60 rs.	Almoines
Confraria del Santíssim	Celebra el Corpus i la seva octava i una missa cantada cada primer diumenge de mes.	Creada sense facultat	80 rs.	Almoines
Confraria de la Puríssima Sang	No celebra cap acte	Creada sense facultat		
Confraria dels Seixanta-dos Sants Màrtirs	Una funció anual	Creada per l'ordinari eclesiàstic	500 rs.	Almoines
TEIÀ Confraria de Sant Pere	Una funció d'església anual.	Autoritat pontifícia	25 rs. 20 ms.	Almoines

NOTES

- 1.- *Estado General de todas las Hermandades, Cofradías, Gremios, y Congregaciones, que hai en la Ciudad de Mataró, Obispado de Barcelona en el Principado de Cathaluña, y en los onze pueblos mas, que componen su partido; de todas las fiestas, y funciones que hazen las referidas Hermandades, Cofradías, Gremios, y Congregaciones en un año; del importe y coste de las mencionadas fiestas, y funciones; y a costa de quien, y de que caudales se hazen.* Archivo Histórico Nacional. Consejos. Lligall 7106.
- 2.- *Expediente de las Congregaciones Cofradías, y Hermandades de la Ciudad de Mataró, y pueblos de su Partido.* AHN. Consejos Llig. 7106.
- 3.- MOLAS, P. *Societat i poder polític a Mataró, 1718-1808*, Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1973, p. 81.
- 4.- Vegeu especialment MOLAS, P. *Societat i poder: On es recull l'enfrontament entre gremis i autoritats locals.* P. 115 i ss.
- 5.- *Vegem-ne alguns exemples: Que qualsevol pescador foraster qui vindra ab barca de assi al devant a pescar en la present vila y terme haja de pagar per entrada a dita confraria vint reals y ultra de asso los dits quatre dines per lliura per obs de dita confraria y los fadrins que comensaran de exercir dit art de pescador haien de pagar tres reals a la dita confraria. Ordinacions de la confraria de Sant Pere.* MASM. Fons de pergamins 13-4-1603.
Determinaren (...) que de aquesta hora al devant ninguna persona dels officis de dita confraria no pugue treballar en la present vila que primer no sie exhaminat del officio que exercira o, no tinga licentia dels administradors de dita confraria de sant Juan o, stiga sota domini de algun mestre sots la pena de sinch lliures per quiscuna vegada sera fet lo contrari. (...)
Ordenaren mes avant que de aqui al devant tots los qui se exhaminaren dels officis de dita confraria paguen a la dita confraria ço es los fills de mes tres deu sous, los fills de vila vint reals, los forasters ço es los de fora la vila tres lliures y los de fora regne quatre lliures. Ordinacions de la confraria de Sant Joan. Arxiu de la Corona d'Aragó. Arxiu Notarial de Mataró, C-10, 24-6-1621.
- 6.- VOVELLE, M. *Piété baroque et déchristianisation en Provence au XVIIIe. siècle.* París, 1978.
ARIÈS, P. *Essais sur l'histoire de la mort en Occident du Moyen Age à nos jours*, París, 1975.
CHAUNU, P. *La mort à Paris, SVI^e., XVIIe., et XVIIIe. siècles*, París, 1978.
- 7.- Vegeu *Memòries de diferents resolucions i concòrdies de la confraria de La Minerva.* A "Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria", núm. 16. (abril 1983), pp. 41 i ss.